

Processgruppens förslag till strategi för diakoni, Svenska kyrkan i Umeå

Bakgrund

Denna rapport tar sin utgångspunkt i Församlingsinstruktion (FIN) för Svenska kyrkan i Umeå, rapport från den fokusgrupp för diakoni som arbetade inför framtagande av FIN, rapport angående gemensam verksamhetsutveckling inom Svenska kyrkan i Umeå och Direktiv för uppdrag att ta fram strategi och handlingsplan för det diakonala och ideella arbetet inom Svenska kyrkan i Umeå.

Aktuell församlingsinstruktion skriver följande om uppdraget diakoni:

”Vem är min nästa?” Luk.10:29

Diakoni är att försvara människors rätt, stå på de förtrycktas sida och uppmuntra och frigöra Guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek blir synlig i världen. Behov av stöd kan uppstå i varje människas liv när nätverket brister, hälsan och självkänslan sviktar eller missbruk tar över vårt eget eller anhörigs liv. Det diakonala arbetet i Umeå bedrivs idag på både individ- och gruppnivå. Enskilda samtal, såväl själavårdande som av praktisk karaktär, samt samtals-, sorge- och självhjälpsgrupper utgör en stor del av verksamheten. Diakonerna bedriver också ett integrationsarbete genom att skapa mötesplatser där olika kulturer får rymmas.

Ett diakonalt förhållningssätt tar som utgångspunkt alla människors lika värde och möter behov utifrån insikten att församlingen är en del av en global gemenskap där alla behöver varandra. Med vetskap om den nöd och det lidande som finns på både nära håll och i andra delar av världen behöver vi påminna oss om att kyrkans uppdrag och det diakonala ansvaret bärs av alla medlemmar.

Mål

Vi vill

- *Öka kyrkans ansvarstagande för människor i utsatta livssituationer som finns i eller kommer till Umeå*
- *Utveckla diakonernas roll och arbetssätt*

Insatser

Vi ska

- *Utvärdera nuvarande former och vid behov pröva nya, för arbetet med människor i utsatta livssituationer*
- *Verka för att diakonerna i större utsträckning fungerar som möjliggörare av ett bredare diakonalt ansvarstagande*
- *Stärka diakonalt arbete bland barn och ungdomar*
- *Bedriva ett integrationsarbete bland nyanlända och asylsökande*
- *I högre grad vara en offentlig röst för medmänsklighet och allas lika värde*
- *Fortsätta att utveckla det diakonala arbetet bland den växande gruppen äldre*

Nuläge

Vad gör vi idag?

Alla sex församlingar har själva beskrivit vilka diakonala insatser som görs i församlingen. Vi kan se att i den beskrivningen finns såväl alla personalkategorier som ideella medarbetare med i olika diakonala uppgifter. Det är svårt att avgränsa vad som är just diakonala uppgifter, eftersom diakonin till sitt väsen tar sig många olika uttryck. Så kan pedagogen i sitt möte med barn och familjer göra diakonala insatser, likaväl som husmor och vaktmästare hamnar i diakonala ansvarstaganden när de möter människor i sitt dagliga arbete.

Vi har valt att dela upp de diakonala aktiviteterna i två områden, som delvis överlappar varandra. Det är områdena "Gemenskapande" och "Särskilda insatser för målgrupper i utsatta situationer". En närmare beskrivning kommer längre fram.

I nuläget bedömer vi att av de aktiviteter som genomförs i församlingarna är förhållandet 69 % gemenskapande och 31 % insatser för särskilt utsatta. Då har vi bara fördelat antalet aktiviteter, inte räknat med hur mycket tid och hur många personer som finns med och som nås av aktiviteten.

Alla aktiviteterna finns redovisade som bilaga. (Bilaga 1)

Vi konstaterar att när församlingarna beskriver sitt diakonala arbete beskriver de också verksamheter som främjar ett *hållbart liv*. Det är till exempel aktiviteter som att jobba med klimatfrågan (vindkraft, bil pool, solceller, vegetarisk mat, fairtrade certifiering, livsstil, undviker flygresor m.m. pastoratets hållbarhetsgrupp, Erikshjälpen, loppis mm). Eftersom "Hållbarhet" är en egen rubrik i FIN har vi här valt att inte fördjupa frågan särskilt, men vi har lagt med den som en del inom området internationell diakoni.

Ingen av församlingarna uppgav *opinionsbildning/profetisk diakoni* som en diakonal verksamhet. I biskopsbrevet om diakoni uttalar man sig om profetisk eller politisk diakoni "Det kan handla om att formulera sig offentligt i olika sammanhang, men det kan också vara fråga om att i handling visa att det finns alternativa metoder eller verksamhetsformer." (s.41) Vill kyrkan framstå som trovärdig fungerar det inte i längden att enbart peka med fingret på det som inte fungerar i samhället. Kyrkan måste också fundera på hur man använder sin kompetens och sina övriga resurser på mest effektiva sätt för att både visa och arbeta fram tydliga alternativ.

Vad utmanar omvärlden oss till?

Vi har arbetat med den här rapporten i en tid när omvärldens nöd och behov i närsamhället blivit akuta och synliga på ett nytt sätt. Det har tydligt påverkat vårt arbete.

Vi har valt att göra en fördjupande omvärldsanalys utifrån de diakonala frågorna, då vi bedömde att det saknades i nuvarande FIN. Frågan om vilka behov man ser i omvärlden har ställts till varje församling och Lena Marie Öfjäll har genomfört 19 intervjuer med företrädare för myndigheter och organisationer i Umeå för att också få med externa röster. Intervjuerna finns sammanfattade i bilaga 2.

Ur dessa externa intervjuer gör vi följande iakttagelser:

- ✓ Det finns många behov i samhället idag där vi som kyrka inte har en tydlig och reflekterad bild. Vi har mycket att hämta i en samverkan med andra sociala aktörer i närsamhället.

- ✓ De intervjuade personerna har genomgående en mycket vag bild av Svenska kyrkans diakoni och hur man kommer i kontakt med den. Allra flesta svarar på den frågan: "Vet mycket lite" samtidigt som de flesta har en kontakt med kyrkan och den är övervägande positiv. Två personer sade spontant: "Jag tror vi aldrig har pratat om kyrkan i vårt arbetslag överhuvudtaget". Några personer har också uttryckt hur svårt det är att veta vem man skall kontakta inom kyrkan. Församlingsgränser är väldigt oklara för många och en del tänker bara "Kyrkan i Umeå". Även om man råkar veta vilken församling man skall vända sig till så är det svårt på hemsidor och annat att förstå vem man kan kontakta.
- ✓ Civilsamhällets roll för de intervjuade myndigheterna är i stort sett obefintlig. Endast få instanser nämner civilsamhället- kyrkan eller Röda Korset mm - som samarbetspartner. När vi samtalat om möjliga samarbeten med Svenska Kyrkan så är det ofta först ur perspektivet att kyrkan med sin verksamhet skulle kunna stödja deras egen verksamhet samtidigt som det skulle hjälpa de utsatta individerna. Ungefär på samma sätt som kyrkan fn ser på de ideella. Det har varit mycket intressant att se den parallellen.
- ✓ Synen på kyrkans kompetens i sociala frågor: också mycket vag då den är så personbunden. 15 av 19 personer säger att "de inte kan uttala sig om vår kompetens generellt - men utgår ifrån att den är god". "Diakon" – alla vet att titeln finns men inte vad den innehåller. I princip alla har sett mycket förvånande ut när de fått veta att hälften av diakonerna i Umeå är socionomer och att alla diakoner idag behöver ha en treårig högskoleutbildning inom det sociala eller pedagogiska området.
- ✓ De intervjuade har uppskattat att möta Svenska kyrkan på detta sätt och få berätta om sina uppgifter, behov och önskan om framtida samarbeten.

I nulägesbeskrivningarna från församlingarna finns också utmaningar beskrivna. Det handlar om vilket ansvar man kan och bör ta för EU-migranter och flyktingar och att behoven av integration kommer att öka. Man beskriver oro över frånvaro av goda vuxna (som vill lyssna och förstå) i ungdomars närhet. Ungdomar som är sönderstressade redan i grundskolan/gymnasiet. Att hitta sätt att vara en diakonal resurs gentemot barn och deras föräldrar. Barn och unga kommer att behöva mer långvariga och trygga kontakter med vuxna. (Barn med diagnoser ökar, ensamkommande barn blir fler). Hur ser steget ut i vuxenlivet för unga, kan kyrkan finnas mer för den målgruppen?

Individualisering och främlingsfientlighet är en utmaning. Den ekonomiska utsattheten kommer att öka, särskilt bland människor som inte har medborgarskap i Sverige. Att i större utsträckning möta nyinflyttade i de områden där det byggs nya bostäder. Att förvalta alla de kontakter man får i de dagliga, gemenskapande verksamheterna och man ser behov av fler ideella medarbetare i de diakonala uppdragen liksom att få fler att behövas och trivas i församlingsgemenskapen. Att ge utrymme för fler att engagera sig och ta plats och ständigt söka nya områden för människor att engagera sig i.

Att integrera personer med funktionsnedsättning i allt som händer i kyrkan och att erbjuda åldersöverskridande mötesplatser. Man önskar också identifiera och möta nya grupper av människor i utsatthet. Att församlingen ska få vara en växtplats för människor och att de olika diakonala delarna ska hänga ihop. Man ser också behov av att hitta fler vägar till kontakt och samarbete med samhällsinstanser och ideella föreningar. Frigöra diakoner/annan personal vid akuta insatser eller för mer strategiskt arbete (politisk/profetisk-diakoni) och hitta en modell för prioritering/bedöma vilka konsekvenser detta kan innebära.

De äldre är en grupp som växer, där finns dolda sociala problem som fattigdom, isolering, ohälsa.

Samverkan vi har idag.

Alla församlingar har beskrivit samverkan inom det diakonala området. Det är samverkan med boenden, med skolor och andra institutioner m.m. Av alla nämnda aktiviteter(ca 180) fann vi beskrivna samarbeten i drygt 30. Av dessa är det drygt hälften där samarbetet består i att Svenska kyrkan "lånar lokaler" men genomför själva aktiviteten i egen regi. I ca 15 verksamheter samverkar vi även i planering och genomförande av aktiviteten. Det innebär att ca 9-10 % av de diakonala verksamheterna genomförs i egen regi men i andra organisationers lokaler och att ca 9-10 % av verksamheterna genomförs helt i samverkan med andra organisationer.

Vad hade vi behövt under hösten 2015?

Under hösten 2015 kom en stor mängd flyktingar till Umeå och det blev en tydlig utmaning för Svenska kyrkan i Umeå att omfatta en stor och utsatt grupp människor. Vi har i de sammanhang vi har varit ställt frågan: Vad önskar vi att vi hade haft under hösten 2015? (I vårt diakonala arbete). En sammanfattning av de svaren blir så här:

En beredskap att komma till undsättning när stora behov uppstår, en beredskap att pausa vissa verksamheter för att på så sätt kunna frigöra resurser. Man önskar en samordning och samverkan i pastoratet och en tydlighet i vad som ska vara pastoratsgemensamt och vad som ska ske på församlingsnivån. En organisation som kan träda in och att kunna använda de anställda. Vi hade behövt en inbyggd möjlighet till flexibilitet.

Diakonerna efterlyste en hjälp att prioritera, att kunna ställa något åt sidan. Man önskade intern information och kommunikation om vad som hände och vem som gjorde vad.

Vi hade behövt en förmåga att uppfatta signaler i tid och erfarenheter.

Under hösten 2015 bildades en styrgrupp för stöd till utsatta EU-migranter, styrgruppen består av förtroendevalda inom Umeå pastorat.

Det har också bildats ett nätverk för flyktingar och eu-migranter, för att få bättre förutsättningar för samverkan med andra aktörer och för att öka möjligheten för Svenska kyrkan i Umeå att agera för den utsatta gruppen.

Hur gör andra pastorat i liknande storlek?

Vi har tittat på 12 pastorat (bilaga 3) vars stadsbefolkning varierar mellan 61' till 140' invånare (tätorten 2010) (jmf Umeå 80' invånare). Av dessa 12 har 9 någon form av diakoncentral eller diakonalt "centrum" - Uppsala, Linköping, Norrköping, Borås (ht16-vt2017) Karlstad, Jönköping, Gävle, Växjö samt Lund.

Ett pastorat (Örebro) arbetar f.n. med sin diakonipastoral samt har just startat en Stadsmission. Har en övergripande Flykting- och Asylsamordnare, en Diakonistrateg och snart en strateg för Ideella.

I övriga två pastorat har ett just startat sina funderingar kring hur diakonin skall samverka pastoratsövergripande (Helsingborg) och ett pastorat menar att det pastoratsgemensamma arbetet sker genom deras Stadsmission (Västerås).

Nio pastorat har *diakoncentraler/centrum*, med lite olika fokus. 4 st. har två delar; där en del handlar om spjutspetskompetens samt en del som handlar om att samordna, utveckla och stärka den lokala församlingsdiakonin (Uppsala, Linköping, Norrköping, Borås). Två pastorat har samlat viss

spjutspetskompetens (Karlstad, Gävle) och ett pastorat har spjutspetskompetens samt pastoratsövergripande diakonala spår som diakonerna själva driver som ett löst nätverk (Jönköping). Två pastorat har verksamheter som liknar vårt eget ÖG (Växjö och Lund).

Stockholm stift gav ht 2015 ett stort forskningsuppdrag till Ersta Sköndals högskola. Kort sammanfattning av uppdraget: analysera församlingsdiakoni, diakonernas arbetssituation, ledning och styrning samt brukarnas utvärderingar av verksamheter. Arbetet skall vara färdigt våren 2017 och är intressant för Umeå pastorat att följa.

Diakonicentraler som har både spjutspets, samordning och utveckling av församlingsdiakonin har startats under de senaste 8 åren. Uppsala kyrkliga samfällighet och diakonisamordnaren Marie Strandgren var först ut med detta sätt att tänka kring diakoni. De andra tre centralerna har tagit starka influenser från Uppsala modellen in i sitt tänkande och hur man valt att organisera sin diakonicentral- fast på lite olika sätt vad gäller bemanningen på centralen.

En av anledningarna till att organisera det pastoratsgemensamma i centraler och "diakonispår" är, förutom en koncentrerings av kompetens, att man även ser detta som ett bidrag till en bättre arbetsmiljö. Som diakon arbetar man ofta väldigt ensam. I städernas församlingar där man har flera tjänster är det ofta "stuprörstänkande"; en diakon är ansvarig för äldrearbete, en för vuxenarbetet osv. Då kan det vara av vikt att få träffa andra som har liknande arbetsuppgifter i övriga pastoratet för stöd och utveckling. De förstår diakonens arbetssituation ibland mycket bättre än kollegan och arbetsledaren på hemmaplan. Tillsammans kan man lättare sporra varandra till vidareutveckling av arbetet, hålla sig uppdaterade på forskning på just det sociala området etc.

Det mesta av själva arbetet skall utföras i respektive hemförsamling.

Resurser

I Svenska kyrkan i Umeå finns goda resurser för det diakonala uppdraget. Det finns anställda i olika yrken, med god kompetens, det finns ideella medarbetare och det finns många diakonala verksamheter. Det finns resurser i form av lokaler och inventarier och det finns kontakter i närsamhället.

Bland nuvarande diakoner finns följande grundutbildningar:

Social utbildning: Socionom (9), omvårdnadsutbildning (1)

Medicinsk utbildning: Arbetsterapeut (1), Vårdgymnasium (1)

Pedagogisk utbildning: Fritidsledare (2), Mellanstadielärare (1), Förskollärare (1), Församlingsassistentutb. (1)

Övrigt: Fil kand. teologi (1), Journalist (1)

Därutöver har 7 personer ytterligare högskolepoäng i varierande omfattning.

Utvärdering

I direktivet för uppdraget att ta fram strategi och handlingsplan för det diakonala och ideella arbetet fanns också uppdraget att utvärdera det diakonala arbete som idag genomförs. Vi har fört samtal i processgruppen och med diakonkollegiet om hur vi bäst mäter effekten av diakonala insatser. För att kunna göra det behöver det finnas beskrivet vilka effekter som ska mätas och för vem effekten ska vara mätbar och vem som beskriver effekten.

Vi har gått igenom all aktuell målskrivning för diakonin och inte där funnit beskrivna mål och önskade effekter som är möjliga att utvärdera för den nuvarande verksamheten. Vi har därför i stället lagt fokus på en beskrivning av nuvarande diakonala aktiviteter och att dela upp dem i de två grupperna gemenskapande och särskilt utsatta grupper.

Strategi för diakoni

Utifrån det beskrivna nuläget föreslår vi följande strategi och organisation för diakonin inom Svenska kyrkan i Umeå.

Diakonisyn och förhållningssätt

Vi har fört samtal utifrån tre beskrivna diakonisynen.

- ✓ Diakonisyn 1: "Diakoni är *samhällsansvar*" – med Gud som motiv. Vi har en kallelse att vara till för vår omvärld och omvärldens behov och utmaningar är drivkraften. Det finns ett klart teologiskt kristet motiv, men fokus är omvärlden som kallar på vår gärning. Öppnar upp för att söka sig till nya människor i nöd.
- ✓ Diakonisyn 2: "Diakoni är i första hand *andlig vägledning med Gud som mål*". Kyrkan är satt i världen för att visa på något annat. Frälsningen finns som ett klart mål för ögonen. Vänder sig främst till de som finns inom församlingens "hägn".
- ✓ Diakonisyn 3: "Diakoni är ett *livsansvar i världen med Gud som grund*". Kan ses som en syntes av de två första. Vad är vår specifika uppgift som kyrka. Begreppet Livsansvaret flyttar perspektivet från vad omvärlden behöver till vad livet kräver av oss. Min nästa. Vad är det som värnar och skyddar livet? Gud som grund.

Strategin för diakoni utgår ifrån den tredje diakonisynen som grund och det är den syn som vi i processen har funnit att det finns en samsyn kring som en gemensam diakonisyn för Svenska kyrkan i Umeå. Utifrån den har vi tagit fram följande beskrivning av värdegrund och förhållningssätt för diakonin i Svenska kyrkan i Umeå:

Diakoni – Svenska kyrkans sociala arbete.

Diakoni är ett livsansvar i världen med Gud som grund. Det handlar om att genom delaktighet, med respekt och i ömsesidig solidaritet stärka människors egenmakt. Grunden för diakonin är Guds kärlek, som den möter oss i Jesus Kristus.

Att bli sedd och bekräftad kan hela. Att se och bekräfta kan också hela. Samspelet i diakonin - kyrkans sociala arbete är unikt mänskligt. Uppdraget är att ge människor plats i församlingens mitt och att arbeta för alla människors rätt till frihet från förtryck. Utgångspunkten är varje människas unika, okränkbara värde och egenmakt. I vår helhetssyn på människan är andligheten en självklar del.

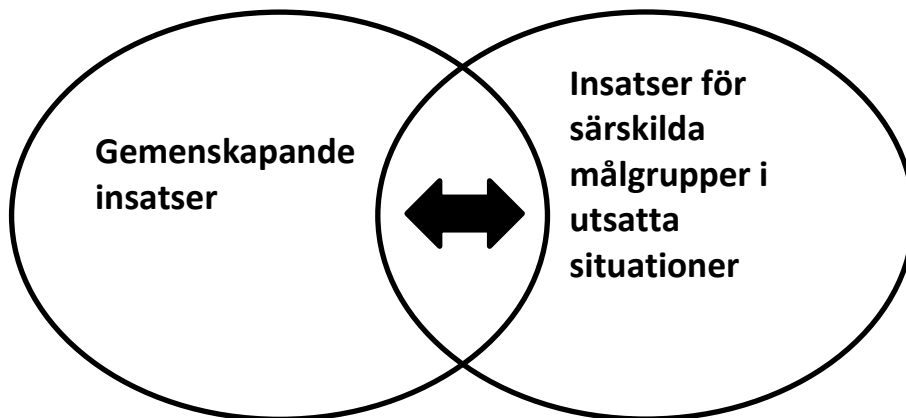
Ett diakonalt arbete på två ben i ständigt samspel

Hur tänker vi diakoni?

Vi pratar ofta om diakoni i bestämd form singularis – vi tänker att vi kan fixera diakonin. Men det är inte så enkelt. Diakonin – Svenska kyrkans sociala arbete – tar sig många uttryck och behöver så få göra. Vi människor behöver varandra och i samspelet med andra blir jag själv synlig. Därför är *gemenskaper* ett bärande verktyg/instrument i det diakonala arbetet. I en gemenskap kan jag själv få bli sedd och delaktig, ja även saknad. Gemenskapandet är därför ett av diakonins två ben.

Det andra benet i Svenska kyrkans diakonala verksamhet är *direkta insatser för målgrupper i utsatta situationer*. När livet går sönder, när människovärdet kränks behöver diakonin kunna göra direkta insatser. Till det kan det behövas särskilda resurser i form av till exempel profession, tid, ekonomiska medel, samvekan med andra samhällsaktörer med mera.

Flödet och samspelet mellan dessa två delar är en nödvändighet för att hålla samman diakoniuppdraget. De två delarna förutsätter varandra och bildar tillsammans en helhet i pastoratets diakoni. Församlinglivet ses som en bärande resurs i det diakonala uppdraget.

Gemenskapande insatser

Församlingarna är basen för de gemenskapande insatserna. De kan delas in i följande områden, med exempel på nuvarande verksamheter:

Barn-unga-föräldrar

Öppen förskola/Babycafé, Babymassage, Föräldrakontakter, Dopsamtal, Barn och ungdomsgrupper, Repis (musikverkstad), Skapande hörna, Skolkontakter del i undervisning eller Påsk-Jul-Kyrkogårdsvandringar etc, Ungdomskvällar, Fritidsgård, Läger, Gudstjänst för stora och små, Konfirmander, LUB/ledarutbildning, Nätverk i närområde, Fotbollsskola, Närvaro sociala medier

Vuxna

Öppna mötesplatser, Sommarresa, Retreat, Pilgrimsvandring, Meditation, Själavårdsgrupp, Bönegrupp, Gympa, Promenad, Skapande/Hantverk, Alla kan sjunga, Ideellt engagerade.

Bild och berättande, Måla mina minnen, Skriv ditt liv, Kåsera mera, Lugnet, Blå-träffen, Blå-fredag, Retreat, Lugna vatten, Teckenspråkkyrkan, Trivselträff för teckenspråkiga

Äldre

After work – nyblivna pensionärer, Dagledigträffar, Andakter/sångstunder äldreboende, Besöksgrupp, Födelsedagskalas, Bibelsamtal, Kultur för seniorer

Enskilda samtal/möten

Spontana samtal/möten med besökare, medvandarsamtal/utvecklingsamtal för personlig utveckling, förbön, själavård, bikt

För alla

Gudstjänster med kyrkkaffe, Tillsammansdag, Mat mingel mässa, Sinnesrogudstjänst och 12-stegsandlighet fördjupningshelger, Vänskaps café, Keramikverkstad och Öppet skapande, Syjunta, Öppet julfirande, Vägkyrka, Inventarier & trivsel, Mat & café, Temakvällar, Sommarträff, Trädgårdscafé, Ekumenik ex. världsböndag & bönevecka

Kompetens för gemenskapande insatser

Specifika kompetenser som behövs i den vänstra ringen är bemötande, att bygga relationer och skapa mötesplatser, att arrangera möten. Lika viktigt är förmågan att dela ansvar, att bemyndiga och att låta fler få bygga relationer. Att hålla identiteten levande och hela tiden låta fler vara delaktiga.

När det gäller uppgiften gemenskapande ligger uppgiften på alla professioner i församlingen. Samarbetet över de professionella gränserna är viktigt för att bygga båda cirkelarna. I de gemenskapande insatserna bör också ideella medarbetare vara en självklar del.

Insatser för särskilda målgrupper i utsatta situationer

Vi föreslår att Svenska kyrkan i Umeå ska välja följande målgrupper där man har resurser och kompetens och där man gör tydliga, gemensamma insatser (exempel på nuvarande insatser finns med):

Flyktingar, EU-emigranter och papperslösa

Insatser ex. kläder-mat-boende-språkträning-aktiviteter-hjälp till vård-bibelstudier-läger-kvinnogrupp, Världens café, Vän i Umeå, Läxhjälp, Planerings/styrgrupper (Umeå)

Barn och unga i utsatthet

Barn med speciella behov ex. ADHD, Busgrupp och föräldralyftet, Ungdomsgrupp (HiCk), Ungdomstjänst, Kontaktfamiljer eller familjehem, barn och sorg

Missbruk

Öppen gemenskap, Temakväll anhängiga till missbrukare/psykisk ohälsa, Bryggan, Bakfickan, 12-steg för hopplösa, KyrkUG, Minnes- och Sinnesro

Ohälsa (långtidsarbetslösa/sjukskrivna/psykisk ohälsa)

Livsnära träffar, Uppdrag medmänniska, Arbetsträning/sysselsättning Psykeveckan, Träffpunkt Kärnhuset

Ekonomisk utsatthet

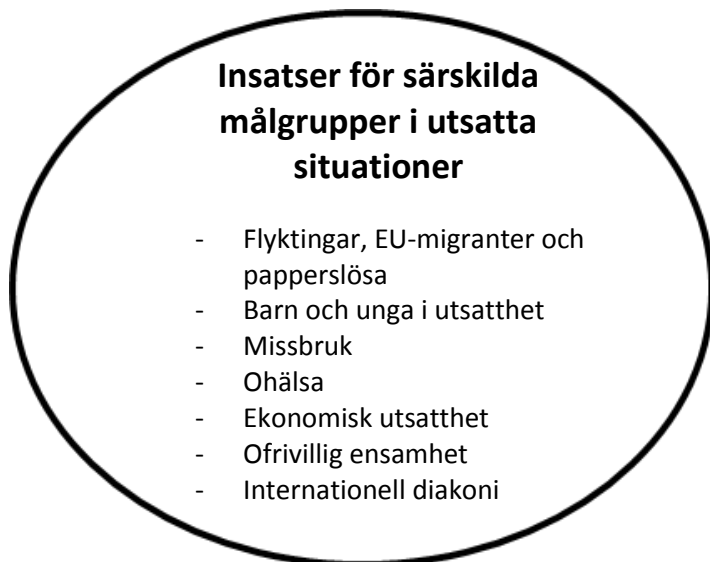
Ekonomiskt stöd ur stiftets fonder, Lokala diakonala kassor, Stöd/hjälp med planering av ekonomi, Stöd till skuldsanering, Medvandring till Socialtjänst eller andra myndigheter, Kläder/mat/möbler

Ofrivillig ensamhet

Hembesök, enskilda samtal, inbjudan till gemenskapande verksamheter, besöksgrupper

Internationell diakoni och hållbarhet

Insamlingar/kampanjer, vänförsamlingar, Världsviktigt, Svenska kyrkan i utlandet, Global marknad, Matlag för klimaträttvisa, Hållbarhetsveckan, bil pool

Förutom dessa sju områden finns fler verksamheter som riktar sig till särskilda målgrupper i utsatta situationer inom diakonins område. Det är till exempel Sjukhuskyrkans arbete, verksamhet på häktet och i kriminalvården, Kyrkans familjerådgivning, krisberedskap, verksamhet med funktionshindrade och verksamhet kring sorg och begravning. I alla dessa verksamheter finns också anhöriga som berörs på olika sätt. De är i sig en viktig målgrupp att inte glömma bort.

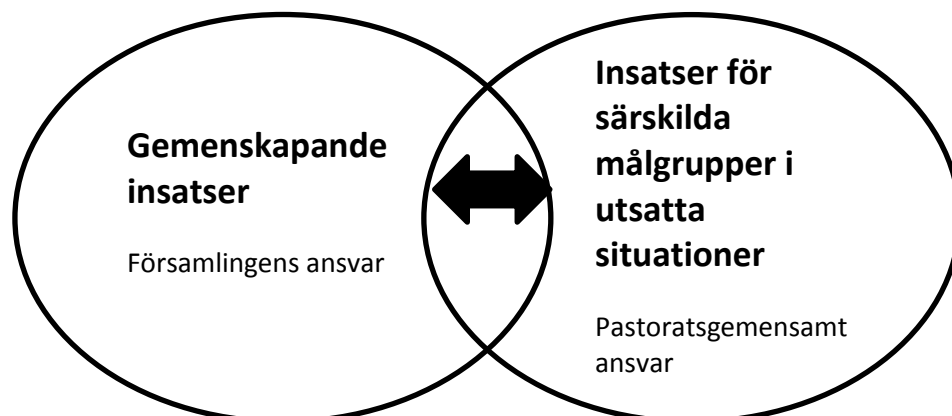
Kompetens för insatser för särskilda målgrupper i utsatta situationer

Inom var och en av dessa definierade grupper behöver det finnas professionell kompetens. Den kompetensen behöver definieras särskilt för varje område. En ytterligare viktig kompetens är förmåga till samverkan med andra samhällsinstanser och förmåga att avgränsa och prioritera.

De gemenskapande verksamheterna utgör också en kompetens och en resurs för dessa insatser.

Organisation

Vi önskar en diakonal verksamhet som är både långsiktig och flexibel, som har sin bas i församlingen och samtidigt är förankrad i pastoratets gemensamma ledning. En pastoratsgemensam diakonal strategi bör ge tydliga mandat till församlingarna och stärka Svenska kyrkan i Umeås förmåga att göra insatser för särskilda målgrupper i utsatta situationer. Den ska också vara ett stöd för intern och extern samverkan och öppna för delaktighet. Hur ser organisationen ut som stöder detta?

Församlingens ansvar

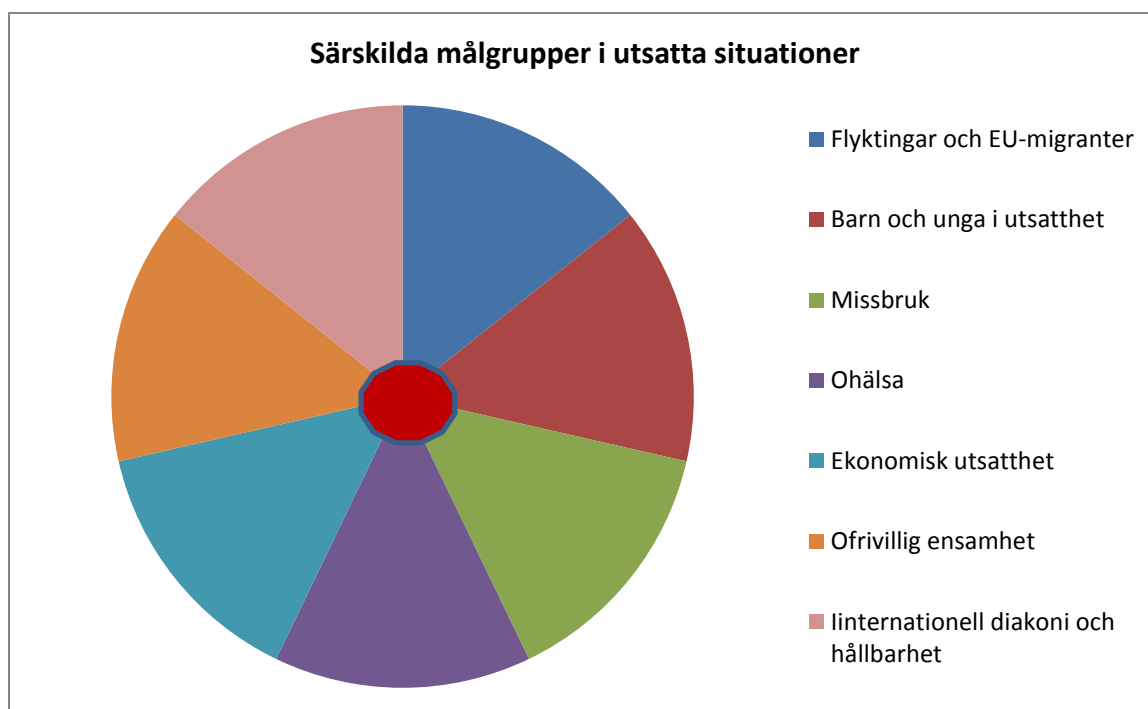
De gemenskapande verksamheterna har sin bas i församlingens liv och verksamhet. Från den högra cirkelns särskilda grupper har också insatser för *ofrivilligt ensamma* sin bas i församlingen.

Det är också församlingens ansvar att möjliggöra för delaktighet inom diakonin. Församlingens ansvar är att ta beslut om mål och tilldela resurser för diakonin samt följa upp satta mål.

Pastoratsgemensamt ansvar

Verksamheten för särskilda målgrupper i utsatta situationer sker gemensamt i pastoratet och har sin bas i 7 olika spår. Varje spår byggs upp av resurser som församlingarna tar ansvar för att sätta in. Så kan församlingarna fördela vilka resurser de sätter in olika inom de sju spåren. I spåren kan också finnas andra resurser, t. ex pastoratsgemensamma resurser, andra samverkansparter mm. Varje spår har en utsedd ledare och en beskrivning av sitt uppdrag och sin arbetsplan.

För det pastoratsgemensamma ansvaret finns en diakonstrateg som sammanhållande punkt. Diakonstrategen bör sitta i pastoratets ledningsgrupp och vara direkt underställd kyrkoherden. I diakonstrategens uppgifter ingår att ta huvudansvar för organisering av verksamheten för särskilda målgrupper i utsatta situationer, ett utvecklingsansvar för Svenska kyrkan i Umeås diakoni och att driva gemensam uppföljning av diakonin inom pastoratet.

Några rader om de sju spåren:

Flyktingar, EU-migranter och papperslösa

Här finns redan en samordnare och ett nätverk för dessa frågor. Det är tydligt att det behöver finnas ett pastoratsövergripande arbete för den här målgruppen.

Barn och unga i utsatthet

Målgruppen nämns tydligt i FIN. Det finns en del insatser för barn och unga i utsatthet i församlingarna idag, men vi har sett (bland annat i omvärldsanalysen) att behoven är stora och att vi i Svenska kyrkan i Umeå behöver bli tydligare i vad vi önskar göra för att möta behoven och vilken kompetens vi behöver för det. Här finns idag inte något gemensamt i pastoratet utan det som sker finns i enskilda församlingar eller verksamheter.

Missbruk

Ett par församlingar har särskilda verksamheter för målgruppen. I alla församlingar finns behov, ofta osynliga. Alla församlingar förutom Taveljö är också medlemmar i Öppen Gemenskap. Öppen Gemenskap står för den största delen av de insatser som görs för målgruppen idag. I ett pastoratsgemensamt spår för målgruppen kan såväl Öppen Gemenskaps verksamhet och kompetens finnas med som övriga delar som önskar att ingå.

Ohälsa (långtidsarbetslösa, långtidssjukskrivna, psykisk ohälsa)

Inom parentes har vi nämnt de delar av målgruppen som särskilt har kommit fram i vår process. Målgruppen ohälsa är omfattande och mångfacetterad. I omvärldsanalysen nämns delar av denna målgrupp som den kanske mest utsatta och osynliga. Vi ser ett behov av att fördjupa det här området inom pastoratet för att kunna synliggöra vilken kompetens vi har och behöver och för att kunna prioritera vilka insatser vi ska göra.

Ekonomisk utsatthet

Här finns en bred samsyn om behovet av en gemensam hantering av ekonomiskt stöd dels för att kunna ha god kompetens och dels för att kunna erbjuda kompetent stöd både i den akuta situationen och för en långsiktig väg till förändring av individens ekonomiska situation.

Ofrivillig ensamhet

Ofrivilligt ensamma finns i alla åldrar och kan ha olika orsaker. Här vill vi särskilt peka på gruppen äldre ofrivilligt ensamma som ökar och där Svenska kyrkan behöver ha en samlad strategi i sitt ansvarstagande. Vi har sorterat in målgruppen under "särskilda målgrupper i utsatta situationer", men tror samtidigt att ansvaret för insatser för målgruppen ska ligga kvar i varje församling. Det hindrar dock inte att man gemensamt i pastoratet tar fram mer kunskap om målgruppen och erbjuder stöd och kompetensutveckling inom området.

Internationell diakoni och hållbarhet

Just nu handlar det främst om kampanjer för insamling och opinionsbildning i solidaritet med den världsvida kyrkan. De flesta direkta verksamheterna sker i församlingsverksamheten och ska så fortsätta, men vi bedömer att det är bra med en gemensam marknadsföring och en samordning så att både insamlingsmål och opinionsbildning kan nå så långt som möjligt. Här finns redan gemensamt arbete i pastoratet att utgå ifrån.

Hur gör vi?

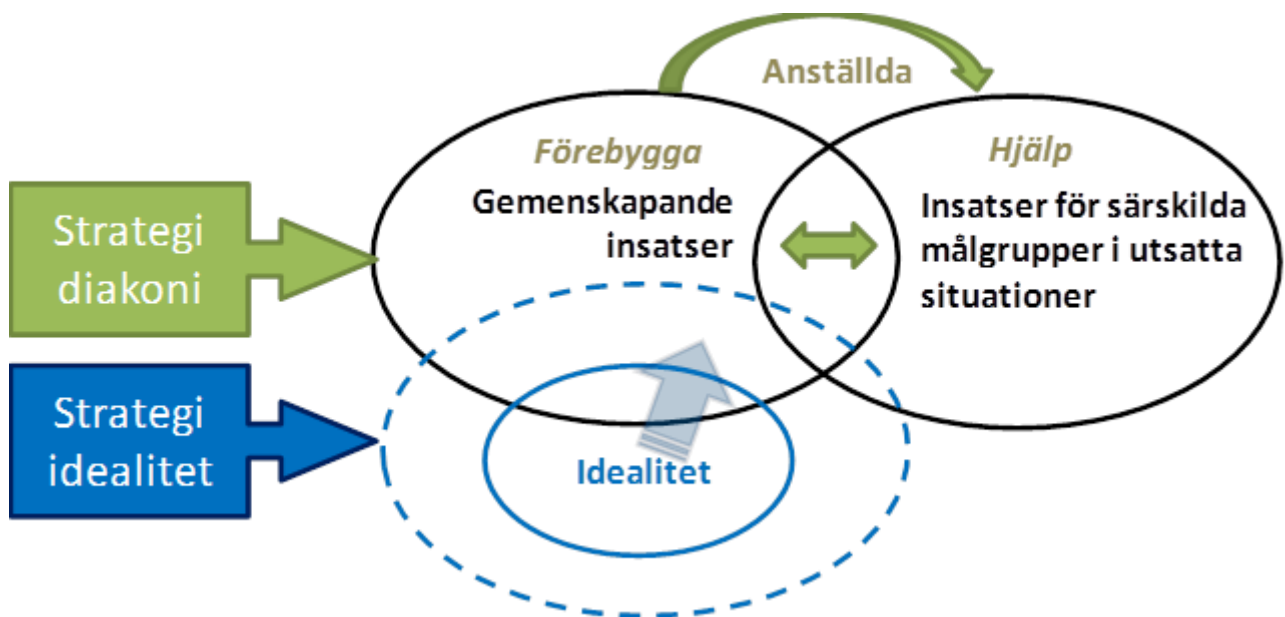
Det finns en bred förankring i önskan att göra mer för särskilda målgrupper i utsatta situationer. Det är tydligt hos kyrkoråd, församlingsråd och i pastoratets ledningsgrupp. När vi har gjort en grov uppskattning i hur nuvarande diakonala aktiviteter fördelar sig i de två cirklarna så är förhållandet att 31 % av aktiviteterna vänder sig till särskilda målgrupper i utsatta situationer. Vi tror att om vi hade kunnat räkna i hela resursanvändningen (antal timmar, personer, tillfällen mm) så blir andelen lägre.

Inom varje församling behövs beslut om hur man ska öka insatserna för särskilda målgrupper i utsatta situationer.

De sju spåren för särskilda målgrupper i utsatta situationer är olika i omfattning och struktur. Spåren Flyktingar, EU-migranter och papperslösa och Internationell diakoni finns redan en grund för. Spåren ekonomisk utsatthet och missbruk finns uttalade behov av att de kommer igång så snart som möjligt. När det gäller spåren barn och unga i utsatthet, ohälsa och ofrivillig ensamhet är nästa steg att ytterligare beskriva vilka behov Svenska kyrkan i Umeå vill möta och hur det ska ske.

För den fortsatta processen är en samordning av de pastoratsgemensamma insatserna för särskilda målgrupper i utsatta situationer nödvändig. Vi föreslår en diakonstrateg för den uppgiften.

Strategin för diakoni är nära förbunden med strategin för idealitet. Efter insatser för barn och unga är sociala insatser den del där människor tydligt uttrycker en önskan att göra ideella insatser inom Svenska kyrkan. Ideella insatser kan finnas i båda delarna av diakonin, med en tyngdpunkt i den gemenskapande delen. Det kan också vara en väg att frigöra resurser inom de anställda medarbetarna för att kunna använda i gruppen särskilda målgrupper i utsatta situationer. (se bild sid. 13)

Samverkan

Omvärldsanalysen visar att samverkan med externa parter idag är låg i Svenska kyrkan i Umeå och att det finns en osäkerhet hos externa parter om vad Svenska kyrkan kan och gör och hur man får kontakt. Genom att tydliggöra sju gemensamma spår för diakonin kan Svenska kyrkan bli tydligare i relation till övriga sociala insatser i samhället. Inom varje spår görs en prioritering av vilka insatser Svenska kyrkan ska göra och var man vill söka extern samverkan.

Utvärdering, uppföljning och lärande

Återkoppling och uppföljning är viktiga instrument för kontinuerligt lärande och för utveckling av diakonin.

Gör jag rätt saker? Blev det som vi hade tänkt?

Nådde vi de vi är vigda/kallade att nå? Fick de att växa? Fick det någon verkan?

Hade vi rätt resurser och ramar? För vems skull gör vi det vi gör? Hur går vi vidare?

Utvärdering kan användas för kontroll och granskning och/eller för lärande och utveckling. Uppföljning och utvärdering: Är det någon skillnad på begreppen? En utvärdering kan ses som mer instrumentell, mäter det som har varit. En uppföljning tittar på det som har varit för att påverka det som ska komma. Förenklat kan man beskriva det som att en uppföljning svarar på frågan "Är vi på rätt tåg? Rullar det?", medan en utvärdering svarar på frågan "Har vi kommit fram?" Vi behöver klargöra om en utvärdering av diakonin syftar till att bedöma utfallet eller till att kunna forma utfallet längs resans gång.

För att kunna utvärdera diakonala insatser framöver behöver det finnas beskrivna mål som svarar på frågan: *Vem vill veta vad om vad i vilket syfte?* Ett mjukare sätt att mäta diakonin är att fokusera på kontinuerlig och planlagd uppföljning.

Frågan om uppföljning väcker både oro och frågor. Det kan till och med upplevas som ett hinder. Det är av största vikt att det finns en planlagd uppföljning för diakonin och att den är gemensam för hela pastoratet. Det finns olika intressenter för uppföljning av diakonin och det kan därför behövas en beskrivning av *för vem vi följer upp vad*. (förtroendemannanivå, anställda, ideella, församlingsnivå,

pastoratsnivå, brukare, anhöriga, samverkansparter osv.) Hur använder vi det vi har idag för uppföljning av diakonin? Kyrkoordningen, FIN, verksamhetsplaner, arbetsplaner, statistik etc. En början kan vara att fokusera någon del för att lära mer om den och sedan koppla på fler delar i utvärdering/uppföljning.

Vi föreslår att den pastoratsgemensamma diakonstrategen får ansvaret att ta fram en plan för uppföljning av diakonin och att den planen är uppdelad på en lokal verksamhetsnivå, gemensam verksamhetsnivå och på en central ledningsnivå. Det handlar om att skapa rum för nyfikenheten! Vad vill vi veta mer om? Varför blev det så här? Hur gjorde ni? Vad hände då?

Tillgänglighet och kommunikation

För närvarande har ingen av församlingarna i Umeå pastorat regelbundna telefontider eller expeditionstider där församlingsbor eller olika samhällsaktörer direkt får kontakt med en diakon eller annan diakonalt ansvarig. Denna organisering av diakonin stärker tyvärr bilden av osynlighet. Diakonin i Umeå behöver öka sin tillgänglighet och därmed underlätta för både individer och samhällsaktörer att hitta fram till oss. Ökad och förenklad tillgänglighet skulle kunna vara en vital funktion i ett pastoratsgemensamt diakonalt arbete- att organisera så att varje vardag under bestämda tider finns det en plats och telefontid där man får möta en diakon för att kunna fråga eller boka upp samtalstid mm

Utmärkande drag

En gemensam strategi för diakoni för Svenska kyrkan i Umeå bör ha följande utmärkande drag:

- ✓ En gemensam värdegrund för det diakonala ansvarstagandet
- ✓ Diakoni ses som varje medarbetares ansvar
- ✓ En tyngdpunktsförskjutning sker så att en större del än idag av församlingarnas diakonala resurser används för stöd till särskilda målgrupper i utsatta situationer
- ✓ Att det finns en genomgående förmåga att skapa delaktighet i Svenska kyrkans diakonala ansvar. Man kan vara både ideell medarbetare och volontär inom den diakonala verksamheten
- ✓ Tydliga mål för diakoniverksamheten och en regelbunden, planmässig uppföljning
- ✓ En pastoratsgemensam styrning och/eller samordning av delar av det diakonala uppdraget.
- ✓ En pastoratsgemensam utvecklingskraft för den diakonala verksamheten.
- ✓ En pastoratsgemensam struktur för kontinuerlig uppföljning och lärande mellan församlingarna i pastoratet
- ✓ En person med ansvar för de diakonala frågorna bör finnas med i pastoratets ledning

Sammanfattande reflektioner

Det finns en bred samsyn kring vikten av en gemensam strategi för diakoni, att Svenska kyrkan i Umeå behöver bli synligare som en diakonal kyrka och att insatser för särskilda målgrupper i utsatta situationer ska öka. Genom hela processen med att ta fram strategin har vi också påverkats av att det finns motstridiga förväntningar på samspelet församlingar – pastorat. Församlingarna uttrycker en önskan om att göra mer för utsatta grupper och att man inte förmår göra det på egen hand, men så snart samtalet handlar om att göra gemensamt över församlingsgränserna uttrycks en rädsla för att mista resurser i församlingen.

Varje församling har ansvar för att öka sina insatser för särskilda målgrupper i utsatta situationer. Det finns en uttalad vilja att göra det. Nu är det upp till ledningskollegium och församlingsråd att gå före och fatta beslut som leder i den riktningen.

Utifrån vårt nuvarande sätt att arbeta och organisera diakonin ser vi i omvärldsanalysen att externa parter har "mycket liten kunskap" om de omfattande diakonala verksamheterna i Svenska kyrkan i Umeå. Vad beror detta på? Faktorer som den alltmer tilltagande sekulariseringen samt det massmediala bruset spelar naturligtvis en stor roll i detta. Men även kyrkans eget agerande i form av hur vi organiserar oss, hur vi kommunicerar vårt arbete och vår kompetens samt med vilka metoder vi arbetar har betydelse. Detta är områden kyrkan själv kan påverka. Kan en av anledningarna till att diakonin är så otydlig också vara att diakonin samverkar i så liten grad med andra? Kartläggningen visade att endast ca 9-10 % av våra verksamheter bedrivs tillsammans med andra samhällsaktörer. Betydligt oftare lånar vi enbart andras lokaler för att bedriva vår egen verksamhet = samexistens som ex. andakter på äldreboenden. Sammantaget behöver kyrkan i Umeå på ett tydligare sätt vara med eller skapa större sociala arenor där man möts kyrka och samhällsföreträdare för dialog och samverkan.

I vår nulägesanalys får vi en bild av diakonin i Svenska kyrkan i Umeå som arbetar mycket och divergerade i det vardagliga hantverket, men som verkar ha betydligt svårare att höja blicken och se de större perspektiven samt genomföra analyser. Detta stöds av det faktum att ingen av församlingarna i Umeå pastorat har något strategiskt dokument om diakoni eller någon färdig omvärldsanalys. Där vi funnit fragment eller delar av strategier och analyser var det enbart pga av enskilda engagerade diakoner men om de ex. blev sjuka eller slutade så avstannade arbetet. Detta visar att arbetet med analyser och strategiskt diakonalt tänkande är personburet och inte anses vara en grundläggande del av diakonin för hela församlingen av vare sig arbetsledare eller församlingsråd.

Ingen av församlingarna uppgav opinionsbildning/profetisk diakoni som en diakonal verksamhet. I biskopsbrevet om diakoni uttalar man sig om profetisk eller politisk diakoni "Det kan handla om att formulera sig offentligt i olika sammanhang, men det kan också vara fråga om att i handling visa att det finns alternativa metoder eller verksamhetsformer." (s.41) Vill kyrkan framstå som trovärdig fungerar det inte i längden att enbart peka på det som inte fungerar i samhället. Kyrkan måste också fundera på hur man använder sin kompetens och sina övriga resurser på mest effektiva sätt för att både visa och arbeta fram tydliga alternativ. Genom att välja sju spår som gemensamma insatser för särskilda målgrupper i utsatta situationer kan Svenska kyrkan i Umeå få bättre möjligheter att kraftsamla och bli tydligare i sin profetiska diakoni.

Diakonerna beskriver att bygga och vårda relationer som en bärande del och ett viktigt verktyg i sitt arbete. Kanske det allra viktigaste. Det visar sig tydligt i att diakonen är central i de flesta gemenskapande aktiviteterna. I många fall prioriterar man också att vara två anställda i en gemenskapande aktivitet. En följdfråga blir då om det är möjligt att som diakon förmera antalet relationer utan att själv jobba mer. Behöver diakonen vara centrum i alla relationer? Kan det vara en arbetsmetod att förmera relationer mellan människor? Vidare frågar vi oss om det finns unika kompetenser som bara diakonen kan bära och vilka det i så fall är och hur man kan använda dem på ett mer medvetet sätt.

Öppen Gemenskaps roll i förhållande till Svenska kyrkan i Umeås övriga diakonala verksamheter har funnits med i samtalet genom hela vår process. Det är tydligt att det finns en lång historia och en stor kompetens i sociala frågor hos Öppen Gemenskap. Öppen Gemenskap är en egen organisation med egen styrelse, men med starka både formella men kanske framför allt informella band till församlingarna i Umeå. Öppen Gemenskap uttrycker ett behov framför allt av ökat ekonomiskt stöd från Umeå pastorat, men också av ett närmare samarbete och utbyte av erfarenheter. Församlingarna uttrycker till viss del att de utför socialt arbete via pastoratets stöd till Öppen

Gemenskap, men det finns ett lågt ideellt engagemang från Svenska kyrkans sida i Öppen Gemenskap. I sammanställningen av hur man gör i andra pastorat av liknande storlek kan vi se att man har organiserat samverkan med RIA/Hela Människan/Stadsmission på olika sätt, men att alla pastorat utom ett också har ett eget pastoratsgemensamt diakonalt arbete. I nästa steg med att forma de sju spåren för insatser för utsatta grupper i Umeå pastorat behöver Öppen Gemenskap finnas med. Vi ser det tydligt i spåret Missbruk, men de kan också finnas med i fler spår.

I omvärldsanalysen finns befolkningsprognos för Umeå kommun. Den stora ökningen fram till år 2022 sker i åldrarna 6-18 år med 40 % samt i gruppen äldre från 65 år och uppåt med 52 %. Det är uppgifter som tydligt kommer att påverka den framtida diakonin i Svenska kyrkan i Umeå.

I strategin för idealitet har vi beskrivit dubbelheten för Svenska kyrkan att på samma gång vara och verka som både en rörelse och en institution. Detsamma gäller för den diakonala strategin. Svenska kyrkan behöver vara en professionell institution för sociala frågor och samtidigt vara en rörelse som tillvaratar och förmerar människors engagemang.

Tron på människans förmåga och att ständigt stödja insatser som förstärker egenmakt hos den utsatte behöver få vara bärande i all diakoni i Svenska kyrkan i Umeå.

Avslutning

Vi lämnar här en nulägesrapport, förslag till strategi och sammanfattande reflektioner för Svenska kyrkan i Umeås gemensamma uppdrag att utöva diakoni. Vår förhoppning är att det ska få utgöra en grund för den fortsatta processen att forma en gemensam och tydlig diakoniverksamhet för både församlingarna var och en och för Svenska kyrkan i Umeå gemensamt.

Umeå den 11 juni 2016

Katarina Glas, processledare tillsammans med processgrupp bestående av Ingemar Grahn, Lena-Mari Öfjäll, Ingrid Ruth och Mats Boman.

Bilagor:

Bilaga 1 De diakonala verksamheterna inom Umeå pastorat

Bilaga 2 Omvärldsanalys Umeå kommun våren 2016

Bilaga 3 Pastorat av liknande storlek